

INLEIDING

Als mens ben je in de wonderlijke positie dat je in een wereld leeft waarin je tegelijkertijd deelnemer en ook toeschouwer bent. Je kunt niet anders dan deelnemen aan datgene wat er op aarde gebeurt, maar typisch menselijk is dat je ook toeschouwer bent en dat je meningen en oordelen vormt over datgene waar je in verwickeld bent. Wanneer er ernstige dingen gebeuren wordt dat natuurlijk een heel sterke beleving. Je bent enerzijds deelnemer en anderzijds toeschouwer, die meningen heeft en die oordeelt. En de aloude vraag ‘Wat is waarheid?’ blijkt dan een heel belangrijke vraag te zijn.

Het is niet mijn bedoeling om een filosofische verhandeling met betrekking tot deze vraag te schrijven, ik wil proberen om hier zo mee om te gaan dat ook de niet-filosoof, de mens die gewoon in de wereld staat, die beleeft wat er gebeurt en meningen en oordelen heeft, hier iets aan heeft. Ik schrijf dit in de tijd waarin de wereld opgeschrikt is door een pandemie. We leven inmiddels anderhalf jaar in die pandemie, Covid-19, Corona, en we leven in de wetenschappelijke beoordeling daarvan, de maatschappelijke beoordeling daarvan, de politieke beoordeling daarvan. We zijn min of meer slachtoffer van al deze beoordelingen, of die nu op waarheid berusten of niet. Het is in ieder geval duidelijk dat heel veel mensen te lijden hebben, of te lijden hebben gehad onder ofwel de ziekte ofwel de angst, de psychologische consequenties, de zakelijke consequenties, de sociale consequenties.

Wanneer je je daaruit losmaakt, dat wil zeggen dat je je van de belevende mens als het ware terugtrekt in de toeschouwende mens, en je probeert de vraag ‘Wat is waar-

heid?’ te beantwoorden, dan bemerk je dat je bepaalde kwaliteiten moet ontwikkelen om met een proces om te gaan dat zo gecompliceerd is.

Er zijn nogal wat mensen die zulke kwaliteiten van nature lijken te hebben. Zij hebben een affiniteit met wat waarheid is en wat niet. Zij beleven dat als het ware heel elementair. Maar er zijn ook nogal wat mensen die afgaan op wat de publieke opinie is. En dan is het natuurlijk altijd zo, dat die publieke opinie uit twee of meer verschillende groepen bestaat, namelijk de mensen die alles wat in de officiële lezing gezegd, geschreven en geoordeeld wordt aannemen en daarnaar gaan leven - en daar recht tegenover staan de mensen die een kritische houding ten opzichte daarvan aannemen. Het kan dan lijken alsof je voor de ene of de andere optie moet kiezen. Maar wanneer je de toeschouwersrol hebt ingenomen en je probeert je deelname aan het geheel buiten beschouwing te laten en uitsluitend te volgen wat zich voordoet, dan blijkt dat er zowel naar de ene als naar de andere kant excessen ontstaan. Dan gaat het eigenlijk alleen over de mate waarin een mens zich laat meesleuren in een bepaalde publieke opinie. Dat kan de mainstream publieke opinie zijn, dat kan ook de kritische publieke opinie zijn. Die kritische wordt vaak niet als publieke opinie gezien, maar er ontstaat na verloop van tijd toch een soort van groepsdenken, ook aan de kritische kant. De vraag die hieruit naar voren komt, is: Bestaat er een mogelijkheid om in een proces dat zo gecompliceerd is een objectief waarheidsstandpunt in te nemen? Kun je dat leren?

De mensen die ermee geboren zijn hoeven hun kwaliteit alleen maar aan te passen aan de tijd waarin ze leven. Maar de mensen die deze kwaliteit niet hebben, die hebben natuurlijk toch het probleem dat ze warm kunnen lopen voor of koud kunnen worden van bepaalde meningen en oordelen

die helemaal niet waar zijn.

De vraag die hieruit voortkomt, is: 'Kun je als mens je waarheidszin ontwikkelen?'

Je kunt het ook anders formuleren en dat is de vraag: 'Hoe leer ik denken?'

Meningen en oordelen liggen in het gedachteleven, in het denken. Wanneer je dat niet goed doet, dan ontstaat wat men noemt de dwaling, de vergissing. En je kunt voor vergissingen even warmlopen of even koud worden van angst als voor de waarheid. We zullen ons bezighouden met de vraag: 'Kan ik mijn waarheidszin tot ontwikkeling brengen, doordat ik leer denken?'

Nu kun je natuurlijk zeggen: Denken hoeft je niet te leren, dat kan ieder mens. Hooguit leer je inhoud en wanneer je intelligent bent, denk je sneller en begrijp je meer. Maar het denken op zich is iets wat aangelegd is en dat valt niet te leren.

Daar moet je maar eens over nadenken. Is dat werkelijk zo? Is het zo, dat je als kind het denken leert, en dat je je daar de rest van je leven mee redt, of je niet mee redt, dat er in feite geen mogelijkheid bestaat om het eenmaal ontwikkelde denken verder te ontwikkelen? Nogmaals, niet wat betreft de inhoud, maar wat betreft de vaardigheid. Als je iemand bent die snel in het oordeel schiet, en al gauw weet hoe de dingen in elkaar zitten terwijl dan later blijkt dat je er volkomen naast zat, dan is natuurlijk inderdaad de vraag: Is het wel mogelijk om dat vormen van vooroordelen, dat min of meer onbewust snel gebeurt, maar waar je vervolgens mee zit, af te leren? En als je het afleert, wat heb je dan in feite geleerd? Kun je dan vanaf dat ogenblik meer in de waarheid zijn? Dat zijn allemaal vragen die je je zou kunnen stellen, en zoals Socrates de vraag stelde 'Is de deugd leerbaar? Kan iemand die een ondeugd is een deugdelijk mens worden?' zo kunnen wij de vraag stellen: 'Is het

denken leerbaar? Kan een domkop die er altijd naast zit met zijn oordelen komen tot een waarheidsgetrouw denken?’

Voorlopig moet je maar even van mij aannemen dat dit inderdaad mogelijk is. Anders heeft het schrijven en het lezen van dit boekje helemaal geen zin. Gaandeweg zul je er dan achter komen dat het waar is, dat wanneer je de weg volgt zoals die hier aangegeven wordt, je na enige tijd merkt dat je zekerder bent geworden in het denken, zekerder bent met betrekking tot de waarheid, dat je naast het vermogen om in het rekenen de waarheid te erkennen, in de wiskunde de waarheid te erkennen, steeds meer in levensvraagstukken, in politieke vraagstukken, in sociale vraagstukken, de mogelijkheid ontwikkelt om te weten of iets waar is of niet.

Daar ben je natuurlijk niet meteen aan toe, en je komt er nooit aan toe als je blijft steken in de vraag of het denken wel leerbaar is. Wanneer je bij voorbaat zegt dat het onzin is en dat de mens denkt zoals hij “gehersend” is, zoals een vogeltje zingt zoals het gebekt is, dan zul je niet tot het punt kunnen komen dat je uit ervaring kunt zeggen: Jawel, ik kan een virtuoos in het denken worden.

We kunnen allemaal lopen. En we weten dat het mogelijk is om het lopen zo te cultiveren dat je een olympisch kampioen hardlopen kunt worden. Dat ben je nooit van nature, dat zul je moeten trainen. Ieder mens kan een beetje zingen. Een echte zangvirtuoos word je alleen maar wanneer je intensief oefent. Die kwaliteit die ieder mens heeft, het vermogen om een deuntje te zingen, kan vrijwel tot in het oneindige worden gecultiveerd. Zo is het ook met het denken. Je zou je kunnen voorstellen dat je leraren gaat zoeken om het denken te leren. Je kunt natuurlijk jezelf heel veel leren. Wanneer je zangeres of zanger wilt worden kun je een heel eind komen door zelf te oefenen.

Maar als je écht iets wilt bereiken, heb je toch een leraar of een lerares nodig. Zo moeten we dat met het denken ook zien. En dan bedoel ik niet dat je naar mij toe moet komen omdat ik de lerares in het denken ben. Ik bedoel dat er in de mensheidsgeschiedenis geschriften te vinden zijn die geschreven zijn door mensen die topdenkers waren. Daar moet je bij te rade gaan, die hoeven niet in levenden lijve bij je te zitten, die hebben gedacht en die hebben hun gedachten genoteerd. Het kan ook zijn dat het een hele cultuur is geweest die heeft gedacht en waar uiteindelijk als vrucht daarvan een schriftelijk werk ontstaan is wat je nu nog kunt raadplegen.

GEEN ZIN

Zo zijn er in verschillende cultuurperiodes in de geschiedenis van de mensheid hoogstaande denkproducties te vinden. Daar kun je in de leer gaan, en natuurlijk is dat lang niet altijd makkelijk, want ik geloof te mogen zeggen dat er niets is waar de mens zo lui in is als in het denken.

Je moet ontzettend hard werken om een topvoetballer te worden, om een soloviolist te worden, je moet ook ontzettend hard werken om een waarheidsdenker te worden. Dat is een heel ander soort hard werken. Wil je vioolspelen, dan pak je je viool, je houdt hem vast en begint te oefenen. Een voetballer oefent in het spel. Dat zijn uiterlijke bezigheden en dat gaat allemaal heel goed; als je aanleg hebt en je hebt er zin in dan is niets je teveel.

Maar oefening in het denken ... dat is een ongelooflijk sterk appèl, waar de innerlijke luiheid zich tegen keert. Toch zal onze menselijke ontwikkeling en daarmee de wereldontwikkeling niet verder kunnen komen wanneer we als mensen in onze luie denkstoel blijven zitten of zelfs in het denkbed blijven liggen, want dan komen we niet tot het punt dat we zelfbewust de waarheid kunnen vinden en dat we dan ook *zeker* zijn dat het de waarheid *is*. Dat is voor de voortgang van de cultuur noodzakelijk. Dat kunnen we niet aan een computer uitbesteden. Die kan programma's aflopen, maar die kan niet zelf origineel de waarheid vinden. Daarvoor is de mens er. Maar die mens moet actief worden. Innerlijk actief. En wanneer je dat wilt, dan raak je ook geïnteresseerd in het denken, in de mensheidsgeschiedenis. Dan ontstaan vragen, die komen bij je op, je gaat op zoek naar literatuur en misschien krijg je op een gegeven moment

ook behoefte om naar een eigentijdse denk-kunstenaar te luisteren of daar een boek van te lezen.

Maar eerst moeten we ons nog afvragen: waarom zijn we eigenlijk innerlijk zo lui? Waar berust het op dat mensen uren en uren kunnen trainen in een sportschool, maar geen zin hebben om zich vijf minuten moeite te doen om het denken te ontwikkelen?

Het is ook merkwaardig, natuurlijk, om aan iets wat verder geen zoden aan de dijk zet zoveel waarde toe te kennen dat je het zou moeten ontwikkelen. Ik kan me herinneren dat ik, toen ik begon te studeren in Amsterdam en lid werd van een studentenvereniging, verbaasd was dat er een meisje was dat filosofie ging studeren. Wat heb je daar nu aan? Wordt de wereld beter doordat je over bepaalde dingen diep gaat zitten nadenken? Toen ik 18 was kon ik dat eigenlijk helemaal niet begrijpen. En ook niet voelen, niet beleven. Maar in de loop van de tijd, *juist* door het beroep van arts, dat zo heel sterk op de wereld gericht is, de lijdende wereld, erop gericht is de zieke mens te verzorgen, te genezen, voor zover dat kan, is geleidelijk aan de vraag naar het denken heel sterk bij mij opgekomen en ben ik uiteindelijk tot de conclusie gekomen dat wanneer de mens zich niet van binnen sterk maakt en begint aan een ontwikkelen van het denken, dan blijft de mensheidsontwikkeling bij zichzelf achter en zal uiteindelijk in de decadentie terechtkomen - waarvan je in onze tijd de eerste tekenen al ziet.

Hoe komt het dat wij zo lui zijn van binnen? In feite heeft alles met *liefde* te maken. Dus wanneer je over denken wilt gaan denken dan betekent dit uiteindelijk dat je terug moet schakelen naar iets, wat daar nog aan vooraf gaat, en dat is liefde. Maar liefde heeft voor ons heel sterk met lust en begeerte te maken. Verliefdheid, liefde in bed,